

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

HISTORICAL AND LEGAL ASPECTS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT FOR NOTARIAL ACTIVITIES

Розсоха С.С., к.ю.н.,
старший науковий співробітник

Науково-дослідний інститут публічного права

У статті розкриті ознаки історико-правових аспектів виникнення та розвитку адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності. Особливу увагу приділено еволюції легітимності нотаріусів, яка на різних етапах історії знаходила вираз у впливі державних, релігійних і правових інституцій. У Стародавньому Римі нотаріуси здобували легітимність через затвердження їхніх повноважень магістратами або імператорами, що надавало їм особливий статус і права створювати документи з юридичною силою. Цей період заклали основи професійного підходу до нотаріальної діяльності, який пізніше зазнав трансформацій. У середньовічній Європі нотаріуси отримували призначення від пап або імператорів, що забезпечувало їхню автономність і підкреслювало високу довіру до їхньої діяльності. У Франції їх акти набували юридичної сили завдяки підтвердженню королівською печаткою, що демонструвало зв'язок нотаріату з державною владою. В Англії право призначення нотаріусів у XIII столітті належало архієпископу Кентерберійському, що свідчило про інтеграцію нотаріальної діяльності в церковну систему. Згодом, після Реформації, право призначати нотаріусів перейшло до короля, що стало початком їхньої незалежності від церковного впливу. У статті також висвітлено унікальні особливості розвитку нотаріату в Україні, де його витoki пов'язані з часами Русі-України. У цей період функції нотаріусів виконували професійні писарі, які займалися документуванням угод і правочинів, закріплюючи права власності та зобов'язання. У козацьку добу з'явилися форми реєстрації договорів і заповітів, які забезпечували правовий порядок і мали значний вплив на формування сучасного підходу до нотаріальної діяльності. Унікальність українського нотаріату того часу полягала в його інтеграції в загальну систему адміністрування державою, що підкреслювало важливість правового регулювання приватних і суспільних відносин.

Ключові слова: адміністративне забезпечення, англо-саксонське право, договір, електронний документообіг, заповіт, королівський декрет, легітимність, магістрат, нотаріальна система, нотаріус, писар, правове регулювання, реєстрація, реєстрація договорів, система нотаріату, стародавній рим, табеліон, цифровізація нотаріату, цивільне право, юридична достовірність, юридична освіта, юридична сила, юридичний акт, юридичні повноваження.

The article explores the historical and legal aspects of the emergence and development of administrative and legal support for notarial activities. Particular attention is given to the evolution of notaries' legitimacy, which has been shaped at various historical stages by the influence of governmental, religious, and legal institutions. In Ancient Rome, notaries acquired legitimacy through the approval of their powers by magistrates or emperors, which granted them a special status and the right to create legally binding documents. This period laid the foundations for a professional approach to notarial activities, which later underwent transformations. In medieval Europe, notaries received appointments from popes or emperors, ensuring their autonomy and highlighting the high level of trust in their activities. In France, their acts gained legal validity through confirmation by the royal seal, demonstrating the connection between notarial practice and state authority. In England, the right to appoint notaries in the 13th century belonged to the Archbishop of Canterbury, reflecting the integration of notarial activities into the ecclesiastical system. Later, after the Reformation, the authority to appoint notaries passed to the king, marking the beginning of their independence from church influence. The article also highlights the unique features of notarial development in Ukraine, whose origins are linked to the times of Kyivan Rus. During this period, notarial functions were performed by professional scribes who documented agreements and transactions, securing property rights and obligations. During the Cossack era, forms of registration for contracts and wills emerged, ensuring legal order and significantly influencing the formation of the modern approach to notarial activities. The uniqueness of Ukrainian notarial practices of that time lay in their integration into the general system of state administration, emphasizing the importance of legal regulation of private and public relations.

Key words: administrative support, Anglo-Saxon law, contract, digital documentation, digitization of notarial practice, inheritance, legitimacy, magistrate, notarial activities, notarial system, notary, registration, registration of contracts, royal decree, Roman Empire, Roman law, rule of law, scribes, tabellion, validity of documents.

Вступ. Актуальність наукового аналізу історико-правових аспектів адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності для сучасної України є беззаперечною, з огляду на процеси євроатлантичної інтеграції, що вимагають реформування правової системи. Нотаріат, як важливий елемент правової інфраструктури, відіграє ключову роль у забезпеченні юридичної визначеності та достовірності документів, а також у захисті прав громадян та суб'єктів господарювання. Науковий аналіз історичного досвіду розвитку нотаріату дозволяє розкрити витoki його легітимності, ключові функції та еволюцію системи адміністративно-правового забезпечення, що сприяє формуванню більш ефективних механізмів надання нотаріальних послуг.

Сучасні виклики, пов'язані з глобалізацією та цифровізацією, вимагають перегляду підходів до нотаріальної діяльності, зокрема у контексті інтеграції в європейський правовий простір. Історичний аналіз розвитку нотаріату в різних правових системах, таких як Латинський нотаріат і англо-саксонське право, забезпечує глибоке розуміння їхніх переваг та недоліків. Це дозволяє адаптувати найкращі практики до умов сучасної України, сприяючи

підвищенню якості нотаріальних послуг, їх доступності та відповідності міжнародним стандартам.

Особливу увагу варто звернути на унікальний історичний досвід України, починаючи з часів Русі-України та козацької доби, коли нотаріальна діяльність закладала підвалини сучасної правової культури. Інтеграція цього досвіду з європейськими підходами сприятиме створенню гармонійної системи нотаріату, що відповідатиме викликам часу та потребам громадян. Умови євроатлантичної інтеграції, що передбачають імплементацію правових норм Європейського Союзу, визначають необхідність модернізації нотаріальної діяльності. Зокрема, це стосується впровадження електронного документообігу, забезпечення прозорості процедур та удосконалення механізмів взаємодії з громадянами і бізнесом.

Отже, дослідження історико-правових аспектів адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності має важливе значення для розробки концепцій реформування нотаріату, які відповідають сучасним вимогам та сприяють зміцненню правової системи України у глобалізованому світі.

Огляд останніх досліджень. У науковому аналізі адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності значний внесок зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як М. Абдурашидова, Х. Аджі, А. Берлач, Я. Бені, Т. Білоус, В. Бусел, О. Буханевич, Д. Кові Браун, В. Галушко, М. Глобінець, Н. Гриців, А. Гулєдза, Г. Гулєвська, Л. Данюк, Анита Дауті, А. Денисова, М. Долинська, К. Досінчук, Й. Дрендель, С. Діденко, Е. Женеску, Д. Журавльов, Р. Ігонін, А. Іванишук, Н. Ільєва, А. Іп, У. Кінаш, Н. Карнарук, С. Ковальчук, І. Когутіч, О. Коротун, О. Костюченко, О. Косілова, О. Красногор, Т. Курило, Я. Лазур, К. Лізкано Чапета, Педро А. Малавет, А. Маржина, О. Мартинюк, Г. Массе, Л. Міранда Чавес, С. Моріна, В. Мустафа, Інді Нуроїні, О. Надьон, І. Орловська, У. Палієнко, Є. Пряхін, Л. Піньяс, О. Ситников, С. Стеценко, С. Супанджі, В. Тищенко, А. Віддан Азізі, К. Федорова, М. Фролков, Е. Халіті-Мустафа, Катал Н. Янг, В. Черниш, К. Чижмарь, О. Чудний, О. Яра та інші Цей перелік підкреслює багатогранність наукових підходів до аналізу історико-правових аспектів адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності та важливість подальшого розвитку цієї тематики.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі історії вчень про право, теорії адміністративного права, доктринальних поглядів на цю проблематику вітчизняних та зарубіжних вчених та пам'яток законодавства розкрити історико-правові аспекти адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності в Україні.

Результати дослідження. Енциклопедичні знання доводять, що нотаріат, як інститут, бере свій початок з часів Стародавнього Риму, де нотаріуси виконували функції реєстрації судових процесів та інших офіційних дій. У римському праві нотаріус спочатку був рабом або вільновідпущеником, який займався записом офіційних подій, однак у подальшому його роль еволюціонувала до посади, більш схожої на сучасного табуляря, який збирав і зберігав свідчення. У середньовіччі нотаріуси стали церковними службовцями, відповідальними за зберігання доказів, хоча їхні обов'язки були переважно світськими. У сучасному світі нотаріуси призначаються державними органами після подання заяви, складання присяги, сплати гонорару та, у деяких випадках, внесення застави для забезпечення належного виконання обов'язків. У багатьох країнах світу, таких як Франція, Італія та канадська провінція Квебек, де домінує цивільно-правова традиція, нотаріуси мають ті самі освітні вимоги, що й адвокати. В Англії та Уельсі, як і в інших країнах цивільного права Західної Європи та Латинської Америки, нотаріуси займають важливе місце в юридичній системі, засвідчуючи автентичність документів для використання за кордоном [1].

Проте, більш стародавні межі нотаріату визначає Альфред Іп (Гонконг). На його думку, нотаріат має історію, що налічує понад 5000 років, і бере свій початок у Стародавньому Єгипті та Римі. У Стародавньому Єгипті приблизно в 2750 році до н. е. писарі виконували функції, які можна порівняти з сучасними нотаріусами. Вони документували державні повідомлення, листи, податкові записи та інші офіційні документи. У Стародавньому Римі аналогічну роль виконували "scribae" (писарі), які займалися як державними, так і приватними справами. Вони документували угоди, заповіти та інші юридичні акти, забезпечуючи їхню точність і легітимність. З часом професія писаря отримала визнання як суспільно важлива. Виникло розділення між державними писарями, які працювали на магістратів і отримували оплату з державної скарбниці, та приватними писарями, що займалися складанням заповітів і контрактів. Пізніше з'явилася техніка швидкого письма – "notae", а писарів, які її використовували, почали називати "notarius". У Римській імперії нотарії записували судові процеси, хоча приватні справи залишалися у веденні табеліонів (tabelliones), які не були

державними службовцями. Після падіння Римської імперії практика нотаріату збереглася серед завойовників, але роль нотаріусів видозмінилася. У Середньовіччі, особливо в XII столітті, нотаріат став невід'ємною частиною цивільного права. У Священній Римській імперії нотаріусів призначали імператори або місцеві феодалі, а їхні акти визнавалися на всій території імперії. Болонська школа права класифікувала нотаріальні акти та визначила формальні процедури їх оформлення [2].

Аманда Фаррелл (США, доводить, що у Стародавньому Римі ключову роль у формуванні нотаріату відіграв Марк Туллій Тірон, секретар Цицерона, який розробив систему стенографії (*notae tironinae*) для запису промов. Згодом термін "нотаріус" почав застосовуватися до осіб, які записували судові засідання та приватні угоди. Ці посади еволюціонували у роль державних службовців, що займалися формалізацією приватного права, зокрема договорів, заповітів і передачі майна. У середньовіччі роль нотаріусів була визнана в Європі, де імператори чи папи призначали їх для складання міжнародно визнаних документів. У цей період стандартизація обов'язків нотаріусів, зокрема свідчення підписів, автентифікація документів та використання офіційних печаток, була закріплена на основі римського права. В Англії нотаріат розвивався у XIII–XIV століттях, однак мав менше значення, ніж у країнах континентальної Європи, через домінування загального права. В колоніальній Америці, навпаки, нотаріат базувався на англійській моделі, зберігаючи основну функцію забезпечення автентичності документів [3].

Французькі джерела доводять, що історія нотаріату сягає часів пізньої Римської імперії у III столітті нашої ери. Нотаріуси того часу виконували функції, схожі на сучасних французьких нотаріусів, зокрема, автентифікацію договорів від імені держави та ведення записів. Концепція нотаріату була поширена римськими колонізаторами до Галії, де згодом почали працювати так звані "галло-римські нотаріуси", які спеціалізувалися на складанні документів, таких як земельні переписи. У 1539 році король Франциск I видав Ордонанс Віллер-Котре, який передбачав архівування документів, їх ведення французькою мовою та створення реєстрів актів. Протягом Революції нотаріальна інституція була підтверджена законом 1791 року як важливий елемент соціальної організації Франції. Сучасний статус нотаріусів у Франції був визначений у 1804 році за Наполеона Бонапарта. З того часу нотаріат виконував важливу роль у відновленні країни після Другої світової війни та брав участь у реформах законодавства, зокрема у сфері захисту прав споживачів та охорони довкілля [4].

Азербайджанська нотаріальна палата підкреслює, що витоки професії нотаріуса можна знайти в стародавніх цивілізаціях, таких як Шумер, Вавилон та Єгипет, де писарі документували правові й комерційні операції. Зокрема, вавилонські писарі почали зміцнювати права власності та підтверджувати юридичну силу договорів ще під час правління царя Хаммурапі (XVIII століття до н. е.). У цей період був створений перший юридичний кодекс, який регулював судочинство, цивільні договори й інші правові відносини. У Стародавньому Єгипті нотаріальні функції виконували клірики, відомі як "агорономи", які складали контракти відповідно до державних і приватних законів. Сучасний нотаріат виник на основі римського права [5].

Педро А. Малавет (Pedro A. Malavet) професор права та дослідник у галузі порівняльного правознавства, який особливо відомий своїми роботами з історії та функціонування Латинської нотаріальної системи узагальнює, що Латинський нотаріат, як окремий правовий інститут, має глибоке історичне коріння. У середньовічній Європі, зокрема в Італії, професія нотаріуса отримала значного розвитку завдяки відновленню римського права та засну-

ванню першої нотаріальної школи у Болоньї у 1228 році. Засновником цього напрямку вважається Раньєрі ді Перуджа, а найвпливовішою постаттю став Роландіно, який створив серію праць, присвячених мистецтву нотаріальної діяльності. Його праці визначили стандарти укладання нотаріальних актів і стали основою для розвитку нотаріальної професії в усій Європі. Суттєвим етапом розвитку латинського нотаріату було визнання нотаріусів не лише як приватних професіоналів, але й як носіїв публічної віри (*publica fides*). Це означало, що їхні документи мали юридичну силу без потреби додаткового судового підтвердження [6].

Італійський нотаріат є яскравим прикладом класичного латинського нотаріату, який бере свій початок із римської культури. Перші нотаріуси були імператорськими клерками, які писали для імператора, а пізніше табельйонами, що складали акти серед приватних осіб, надаючи їм юридичної форми та сили. З VIII століття нотаріальні акти отримали силу виконання судових вироків, а з XI століття – привілейовану «публічну віру», що закріпило їхню вагу у правових системах. У цей період нотаріуси прирівнювалися до лицарів і суддів, що підкреслювало їхнє значення як частини шляхетних професій [7].

Педро А. Малавет підкреслює, що у XIII столітті в Іспанії завдяки «Семи частинам» (*Las Siete Partidas*) було встановлено розподіл між королівськими нотаріусами та нотаріусами публічними (*escribanos públicos*), які отримували повноваження від держави і забезпечували легітимність та автентичність правових дій. У 1803 році Французький закон *Ventôse* став ключовим кроком у модернізації нотаріату, визначивши нотаріусів як публічних функціонерів, відповідальних за укладання юридичних актів, які мають доказову силу в суді, передбачивши обов'язкове зберігання протоколів і забезпечення їх доступності для зацікавлених сторін. Італійський закон про нотаріат 1913 року закріпив статус нотаріусів як публічних посадових осіб, які виконують роль юридичних радників і архіваріусів, а також передбачив обов'язкову юридичну освіту та проходження стажування. В Англії нотаріусів уперше почали призначати в XIII столітті, але їхня роль обмежувалася засвідченням документів для використання за кордоном, тоді як у США нотаріуси виконують лише адміністративні функції, наприклад, посвідчення підписів, і не мають статусу юридичних професіоналів [6].

Генеральна рада іспанських нотаріусів розкриває, що нотаріат має глибокі історичні корені, пов'язані з такими юридичними документами, як «Генеральний форум Хаки» та «Королівський форум Кастилії» 1255 року, і вже у XIII столітті нотаріуси в Іспанії отримали законодавчі повноваження, які закріплювали їх роль як державних службовців, що надають легітимність та автентичність правовим діям, а ці принципи залишалися основою нотаріальної системи до прийняття Акту об'єднання в 1862 році, який діє й донині. Історія нотаріату розпочинається ще в Стародавньому Єгипті, де писарі складали державні документи, а іноді й приватні угоди, які набували юридичної сили лише після їх підтвердження печаткою священника або іншої авторитетної особи, у той час як у єврейській традиції писці створювали угоди, шлюбні договори та навіть свідоцтва про розлучення. Прямими попередниками сучасного нотаріуса були грецький «синграф» та римський «табулярій», які займалися створенням документів, що забезпечували юридичну форму та силу укладеним угодам, і з XI століття нотаріальні акти отримали особливу публічну довіру, що прирівнювало їх до судових рішень, а в середньовічній Європі професія нотаріуса стала невід'ємною частиною правової системи [8].

Індонезійські вчені та правники доводять, що розвиток нотаріальної системи має глибокі історичні корені, пов'язані з еволюцією цивільного та загального права. У системах цивільного права нотаріус має статус держав-

ного посадовця, уповноваженого створювати автентичні акти, які мають значну доказову силу в суді. У системах загального права, таких як Великобританія та США, нотаріус (*Notary Public*) виконує обмежені функції, зокрема посвідчення підписів і засвідчення документів для міжнародного використання. У країнах континентального права, зокрема в Індонезії, нотаріус виступає гарантом юридичної певності, незалежності й неупередженості у правових операціях. Законодавча база, така як Закон № 30/2004 (з поправками від 2014 року), детально регламентує повноваження нотаріусів, включаючи створення автентичних актів, засвідчення документів і надання юридичних консультацій. Ці акти мають статус офіційного письмового доказу, визначеного статтею 1866 Цивільного кодексу Індонезії. У системах загального права, наприклад у Малайзії, нотаріус, відповідно до *Notaries Public Act 1959*, здійснює функції, пов'язані з міжнародним використанням документів. Основні обов'язки нотаріуса включають засвідчення підписів, підтвердження автентичності документів і складання афідевітів [9].

Аніта Дауті правознавець та дослідниця, яка працює при юридичному факультеті «Іустиніан Примус» у Скоп'є, Північній Македонії з'ясовує, що нотаріат має давню історію, що починається з римських часів. У Римській імперії перші нотаріальні функції виконували табеліони, які складали документи для захисту прав власності та регулювання економічних і соціальних відносин. У середньовіччі нотаріат набув нового розвитку завдяки Болонській школі права, яка систематизувала римське право та розробила основи для сучасного нотаріату. Нотаріуси цього періоду почали виступати як незалежні професіонали, уповноважені державою для складання автентичних документів. В Італії та інших країнах Західної Європи нотаріуси забезпечували юридичну безпеку приватних правочинів. Французька революція та Наполеонівський кодекс (1803 рік) мали значний вплив на формування сучасного нотаріату. Закон *Ventôse* закріпив нотаріат як незалежну професію з делегованими державними повноваженнями, надавши нотаріальним документам статус публічного акту з юридичною силою. Це стало основою для латинської системи нотаріату, яка сьогодні є домінуючою у багатьох країнах [10].

Фахівці канадської професійної установою, що надає нотаріальні та юридичні послуги *Red Seal Notary*, вважають, що, історико-правові положення щодо нотаріату вказують на його виникнення в античному Римі, де функції нотаріусів виконували так звані *scribae* (писарі). Вони відповідали за ведення судових записів, копіювання документів, надання юридичних форм і реєстрацію рішень. Згодом, розвиток системи нотаріату привів до використання спеціальних скорочень – *notae*, що дало початок назві "нотаріус" (*notarius*). В Італії, нотаріальна діяльність функціонує в рамках латинської системи нотаріату, яка спрямована на забезпечення неупереджених консультацій, зменшення ризиків суперечок та захист інтересів третіх сторін, таких як держава. У Англії нотаріат з'явився у 1279 році за дозволом Папи Римського, коли цю функцію здійснювали представники духовенства. Після прийняття Закону про церковні ліцензії у 1533 році право призначати нотаріусів перейшло до короля, а пізніше – до Архієпископа Кентерберійського [11].

На офіційному сайті некомерційної організації, яка об'єднує нотаріусів штату Мен (США) *Informed Notaries of Maine*, виписують, що Історія нотаріату починається з часів Стародавнього Риму, коли нотаріуси виконували функції створення офіційних документів, таких як договори чи заповіти, а також зберігали їх у безпеці. Важливим етапом стало запровадження воскових печаток і стрічок для захисту документів від фальсифікації. Ці нововведення заклали основу для сучасних печаток та сертифікатів. У колоніальній Америці нотаріуси мали високий моральний статус і відігравали ключову роль у сертифіка-

ції документів, особливо у сфері трансатлантичного судноплавства [12].

Своєрідно, можна сказати в певній степені унікальну історію виникнення має нотаріат в Україні. Що було обумовлене розвитком цивільного обігу, необхідністю захисту приватної власності та закріпленням прав людини і громадянина, що бере свій початок у Русі-Україні, де вперше з'явилися норми, що регулювали питання власності та зобов'язань. У період феодальної роздробленості з'явилися перші письмові угоди, які засвідчували передачу прав власності, а функції їх документального підтвердження виконували професійні писарі (дияки), що заклало підвалини нотаріальної діяльності. Під час козацького періоду було впроваджено порядок реєстрації договорів і заповітів, що стало основою для правового регулювання нотаріальної діяльності у Гетьманщині. Сучасний етап розвитку нотаріату розпочався з ухвалення Закону України «Про нотаріат» у 1993 році, який закріпив основи сучасної системи, включаючи введення інституту приватного нотаріуса, що відповідає умовам ринкової економіки [13; 14].

Юрист Кетал Н. Янг, який спеціалізується на нотаріальній практиці в Ірландії розкриває що, історія нотаріату тісно пов'язана з Римською імперією та ранньою Католицькою церквою. У Римі нотаріуси виконували функції запису угод, заповітів та інших документів, використовуючи метод стенографії, розроблений Марком Туллієм Тіроном. Їх називали *notarii*, і вони стали напівофіційними посадовцями в імперії, поступово об'єднуючись у гільдії під наглядом уряду. Після падіння Римської імперії церква перебрала функції уряду, зокрема у сфері нотаріату. У VIII столітті Карл Великий запровадив систему імперських нотаріусів, які мали право працювати на територіях, що раніше підпорядковувалися Римській імперії. В Англії нотаріат мав менше значення, ніж у Європі, через домінування загального права. Після Реформації король Генріх VIII заснував Суд повноважень при Архієпископі Кентерберійському, що отримав повноваження призначати нотаріусів [15].

Браун, Джеймс Кові з Единбурзького університету писала, що зародження нотаріату пов'язане з Римською імперією, де нотаріус (*notarius*) виконував функції, закріплені імператором Юстиніаном, зокрема сертифікацію документів, пов'язаних з комерційними угодами. У середньовіччі, з VIII до XIII століття, нотаріуси, або *tabellio*, діяли переважно як професіонали, що забезпечували юридичну достовірність документів, а не як державні службовці. Роль нотаріату була особливо помітною в правовій системі Равенни, Рима та Неаполя. У XIII–XVI століттях розвиток міжнародної торгівлі сприяв поширенню функцій нотаріусів. Вони займалися оформленням договорів, заповітів та інших правових документів. Нотаріальні традиції базувалися на цивільному праві, і їхній розвиток тісно пов'язаний із діяльністю школи в Болоньї. Звідси почався поступовий вплив римського права на правові системи Шотландії, Англії та Франції [16].

В журналі *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, який видається організацією *Allied Business Academies* (США) випикується, що диникнення нотаріату як правового інституту бере початок у Стародавньому Римі, де нотаріуси виконували функції формалізації правових дій, забезпечуючи їх законність і автентичність. Вони складали договори, заповіти та інші документи, пов'язані з комерційними й правовими угодами. Основи римського нотаріату були закладені у часи правління Юстиніана. У середньовіччі нотаріат зазнав подальшого розвитку, особливо в країнах із континентальною правовою системою. У цей період сформувалася Латинська нотаріальна система, яка стала основою для правових систем багатьох країн Європи та Латинської Америки. Наприклад, Франція у 1803 році законодавчо закріпила публічний статус нотаріусів, визначивши їхні функції, які передбачають захист прав громадян через юридичну автентифікацію

документів. У сучасному світі Латинська нотаріальна система зберігає свою актуальність і є домінуючою в багатьох країнах. Вона передбачає, що нотаріус є публічною особою, яка виконує юридичні функції від імені держави, забезпечуючи легітимність правових дій [17].

Висновки. Отже, існує два основні підходи до визначення історичних рамок виникнення нотаріату. Перший пов'язує його походження зі стародавнім Єгиптом, де приблизно в 2750 році до н.е. писарі виконували функції, схожі на сучасних нотаріусів. Вони документували державні повідомлення, комерційні угоди, заповіти, листи та податкові записи. У Єгипті ці функції виконували клірики, такі як «агоронами», які забезпечували збереження та автентичність документів. Другий підхід виводить нотаріат зі стародавнього Риму, де нотаріуси з'явилися як «*scribae*» (писарі), що займалися записом судових процесів та приватних угод. З часом з'явилася професія «*tabellio*» – незалежних юристів, які створювали юридичні документи та гарантували їхню легітимність.

У Римській імперії розвиток нотаріату отримав важливе законодавче закріплення за часів імператора Юстиніана, коли були систематизовані правові акти, що підвищило значення нотаріальних документів у юридичних процедурах. Табеліони отримували повноваження складати документи, які вважалися офіційними без потреби додаткового судового підтвердження. У середньовіччі розвиток нотаріату був пов'язаний із впливом Римського права на країни Європи, зокрема в Італії, Франції та Німеччині. У XI столітті в Болоньї була заснована перша школа нотаріусів, яка започаткувала підготовку професійних нотаріусів на основі римського права.

Нотаріат в Україні має унікальні риси, що беруть початок із часів Русі-України. У цей період функції нотаріусів виконували професійні писарі (дияки), які документували угоди, підтверджуючи передачу прав власності та зобов'язань. У козацький період в Гетьманщині з'явилася практика реєстрації договорів і заповітів, що заклала основи сучасної нотаріальної системи.

Історико-правовий розвиток нотаріату охоплює кілька ключових етапів. Стародавній період, що тривав з 2750 р. до н.е. до V століття н.е., розпочався з виникнення писарів у Єгипті, які виконували функції, схожі на сучасних нотаріусів, а в Римській імперії відбувся розвиток табеліонів, які документували правочини та забезпечували їх юридичну силу. У середньовіччі, що тривало з VI до XV століття, нотаріат закріпився як професія в Європі, отримавши систематизацію завдяки Болонській школі права, яка стала центром розвитку римського права та нотаріальної діяльності. Ранньомодерний період, охоплюючи XVI–XVIII століття, ознаменувався стандартизацією нотаріальної діяльності у Франції, Іспанії та Італії, що забезпечило підвищення легітимності нотаріусів, тоді як у Англії вплив Реформації змінив порядок їх призначення, передавши цю функцію від папи до короля. Модерний період, що тривав у XIX–XX століттях, характеризується прийняттям Закону Вентоза у Франції, який закріпив нотаріусів як державних посадовців, та формуванням сучасних систем нотаріату в Італії, Німеччині та інших країнах, де нотаріуси отримали чіткі повноваження й відповідальність за складання юридично значущих документів. Сучасний період, який розпочався у XXI столітті, зосереджений на цифровізації нотаріальних процесів, впровадженні електронного документообігу та розвитку онлайн-нотаріату, що забезпечує доступність і швидкість нотаріальних послуг у глобалізованому світі.

У Стародавньому Римі нотаріуси отримували легітимність через затвердження їхніх повноважень магістратами або імператорами. У середньовічній Європі нотаріуси призначалися папами або імператорами. Наприклад, у Франції нотаріуси діяли на основі королівських декретів, а їхні акти мали юридичну силу завдяки королівській печатці. В Англії право призначення нотаріусів у XIII столітті

було делеговано архієпископу Кентерберійському, а після Реформації – королю. У сучасний період легітимність нотаріусів закріплюється державними законами, які регулюють їхню діяльність і повноваження.

Сучасний нотаріат функціонує у двох основних системах: Латинській нотаріальній системі та нотаріаті загального права (англо-саксонського права). Латин-

ський нотаріат базується на принципах цивільного права та передбачає високий рівень юридичної освіти нотаріусів, їхній статус державних посадових осіб, які складають автентичні акти, що мають доказову силу в суді. Нотаріат загального права, характерний для Великої Британії та США, має обмежені функції, такі як засвідчення підписів та документів для міжнародного використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Notary. Encyclopedia Britannica. 2024. URL: <https://www.britannica.com/topic/notary>
2. Alfred Ip. Notary Public: A 5000-Year History! Hugill & Ip, July 23, 2020. URL: <https://www.hugillandip.com>
3. Amanda Farrell. A Short History of Notary Public Laws. PropLogix. Available at: <https://www.proplogix.com/blog/a-short-history-of-notary-public-laws/>
4. History of Notariat Profession. Conseil supérieur du notariat. Available at: <https://www.notaires.fr/en/notarial-institution/history-notariat-profession>
5. History of Notary Around the World. Azerbaijan Notary Chamber. 2024. URL: <https://aznotary.az/storage/579/NEukvfN3Yx-Dunya-notariat-tarixi-ING.pdf>
6. Malavet, Pedro A. *Counsel for the Situation: The Latin Notary, A Historical and Comparative Model*. Hastings International and Comparative Law Review. Vol. 19, Issue 3, 1996. Pages 389–485. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn-1496453>.
7. The Latin Notary: the Civil Law "title insurance". Notaio Busani. 2024. URL: <https://www.notaio-busani.it/en-US/latin-notary.aspx>.
8. History of the Notary. General Council of Spanish Notaries. 2024. URL: <https://www.notariado.org/portal/en/history-of-the-notary>.
9. Indi Nuroini, Akfah Zakiah Jamilah, Agung Wildan Azizi, Ajeung Syilva Syara Noor Silmi Sudrajat. "Exploring the Role of Notaries in Common Law and Civil Law Legal Systems: A Comparative Analysis of Authentic Deed Making." *Journal of Strafvingering*, Vol. 1, No. 3, July 2024, pp. 20–27. E-ISSN: 3046-8620. DOI: <https://doi.org/10.62872/5rddn156>.
10. Anita Dauti. "Historical Development of Notary in Europe." *Faculty of Law "Iustinianus Primus" – Skopje*. 2023. Available at: <https://www.hjk.hr/O-Komori/Povijest>
11. Red Seal Notary. A Short History of the Notary Public." February 27, 2013. URL: <https://www.redsealnotary.com/publications/2013-02-27-a-short-history-of-the-notary-public.php>
12. History of Notary Public. Informed Notaries of Maine. Available at: <https://informednotariesofmaine.org/history-of-notary-public/>
13. Маркович Х. М. До питання про історію українського нотаріату. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 181–183. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-10/42>.
14. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.
15. Cathal N. Young, O'Reilly Co. Solicitors. History of the Notary Public Profession. 2024. URL: <http://www.irishnotarypublic.ie/news-and-events/history-notary-public-profession/>
16. Brown, James Cowie. The Origin and Early History of the Office of Notary. Edinburgh Research Archive, University of Edinburgh. 1936. URL: <https://era.ed.ac.uk/handle/1842/29444> (дата звернення 2024)
17. Mayurov, N., Mayurov, P., Makarov, D., Makarova, O., & Rychkov, Y. Features of the Organization of the Latin Notary System in the Countries of the Modern World. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 2020, Vol. 23, Issue 3. URL: <https://www.abacademies.org/articles/features-of-the-organization-of-the-latin-notary-system-in-the-countries-of-the-modern-world-9301.html>